

**„ТРУДНИЯТ“ УЧЕНИК
ИЛИ КАК ДА СЕ
СПРАВИМ С
ПРОБЛЕМНОТО
ПОВЕДЕНИЕ?**

Трудните деца не са лоши деца, просто това са деца, с които родителите срещат повече затруднения в общуването и контрола над поведението им.

Много често обаче именно тези твърдоглави, енергични, волеви и инатливи деца успяват в различни области в живота.

Ето защо е толкова важно да им се наложат нужните ограничения, за да се спре саморазрушителното им поведение, да се тушират недостатъците им и да се развие потенциалът им. Важното в случая е не да се пречупи духът на децата, а да се канализира огромната им енергия в конструктивни дейности.

Характерни типове „трудни“ деца

Деца с нарушения в чувствената сфера: озлобеност, грубост, жестокост и агресивност, враждебност и недоверчивост към хората, прогресираща отчужденост, цинизъм, липса на съвест и чувство за вина.

Егоист: това дете е привикнало неговите капризи да се изпълняват на 100%. Инатът и нахалството е средство за постигане на успех. Недисциплинираността е резултата от това.

Лъжци, хитреци: детските лъжи може да са породени от различни причини – нежелание да изпълни дадена задача; лицемерие, страх от наказание; подражание на образци от семейството (понякога родителите стимулират децата да лъжат).

Характерни типове „трудни“ деца

Деца склонни към
ленивост, мързел;

Клоун на
класа;

Деца с неадекватно
завишена самооценка
и занижена
самокритичност;
завист;

Проблемни, противопоставящи се:

Често се срещат в практиката. Основните принципи за работа с тях са: да се избягва конфронтацията, в която никой не може да победи, а всички губят; да се излезе от образа на „лошото дете“, а не то да се прави герой в очите на другите.

Затворени, необщителни деца:

Много хора са затворени и срамежливи, като индивидуална характеристика. Проблемът възниква когато това не е ситуативно, а става тенденция. Децата са особено чувствителни към ситуации, в които се чувстват забележими, оценявани и психологически незащитени.

Други причини за затвореност са неефективност на комуникативните умения, реакция на неуспехите, бягство от възрастните или съучениците.

Ученици склонни към прояви на агресия

Сред причините за повишената агресия най-често се открояват гневът, чувствата за вина, срам, заплаха, страх, тревожност и състоянието на фрустрация. Всички те са в периметъра на емоционалното и социалното поведение и възпитание на учениците.

Обикновено учениците се бият извън училище или в междучасията, когато не са под наблюдението на учителите, но понякога конфликта може да „избухне“ внезапно в час.

КАПРИЗНОТО ДЕТЕ

Причина за появата на капризите е усилената чувствителност. В един ден дори и в един и същи час, детето склонно към капризи е ту упорито, ту любезно, ту решително, ту скромно, ту весело, а в игрите или общите дейности ту отстъпчиво, ту обратното. Именно с това се отличава капризното дете, което нищо не харесва и никъде няма спокойствие. Разбира се това дете понякога е мило. Също така то изменя мислите и желанията си. Всяка минута иска нови неща.

Напр. взема една играчка захвърля я и изведнъж иска друга. Тези деца твърдо изказват своите желания. Когато нищо не помага са склонни да викат и да тропат.

Други, за да постигнат целта си, се умилкват, услужват или обидени, разсърдени се спотайват в някой ъгъл на стаята.

МАНИПУЛАТОРИТЕ:

В някои случаи тормозят другите деца, но са истински майстори да се правят на „света вода ненапита“ пред възрастните. Бързо нагаждат поведението си според ситуацията, като изхождат от позицията, че целта оправдава средствата.

Тези деца могат напълно да омаят възрастните и да ги въртят на малкия си пръст. Имат нужда да са в центъра на вниманието и да са най-добри във всичко.

Смелчаците:

Тези деца са любители на силните усещания и обожават предизвикателствата. Смелчаците се познават отдалеч: често накуцват или са бинтовани. Безстрашието им е пословично, но не умеят да премерват рисковете, които поемат.

Обикновено са много добри по сърце и изобщо нямат намерение да ви тревожат – тъй като те не изпитват страх, и през ум не им минава, че вие може да се притесните. Отглеждането им е като да упражнявате екстремн спорт.

Тихите бунтари:

Те са трудни за разбиране, потайни и неорганизирани. Вбесяват с безучастието и мълчанието си. Често се затварят в себе си и трудно разкриват своите мисли и чувства. Понякога ви се струва, че изобщо не ви чуват и не разбират какво им говорите. Мнозина от тихите бунтари са много умни и извънредно чувствителни.

Какво още...

Според специалисти всеки ученик може да е „труден“ в определени моменти.

Основният принцип за работа с тези деца може да се формулира така: даже „най-трудното“ дете иска да е „добро“, но се нуждае от помощ:

Признание;

Уважение;

Любов.

„Трудният“ ученик – психодинамика на проблемното поведение

Препоръчителни
техники за работа с
типовете проблемно
поведение

Деца, които се противопоставят:

Какво да правим:

- Обръщайте се по име към ученика;
- Отстранете страничните наблюдатели;
- Използвайте хумор, но не и сарказъм;
- Минимизиране на обсъжданията;
- Говорете със спокоен тон;
- Забавена интонация;
- Повторение на репликите.

Какво да не правим:

- При работа с тези ученици е много важно да не се повишава тон;
- Не бива да се отправят заплахи с последици;
- Не размахвайте с пръст;
- Не ги унижавайте.

Стратегии за работа със затворени, необщителни ученици:

РОЛЯТА НА УЧИТЕЛЯ

НЕ прилагайте наказания и НЕ отправяйте заплаха към тези ученици;

Включвайте срамежливите и затворени деца в дейности, които представляват интерес за тях; участие в беседи и дискусии;

В различни класни и извънкласни дейности; игри; участия в различни инициативи и т.н.

Демонстрация на техни рисунки, съчинения и др.;

Облекчавайте напрежението или затрудненията им;

Промяна на обкръжаващата
среда – сред дружелюбни съученици
или работа в малки групи;

Към тези ученици винаги подхождайте с
одобрение, поощрявайте ги и при най-малкия
успех;

Осъществявайте индивидуални разговори с тези деца като им
напомняте, че учениците често имат подобни проблеми, че всичко е
нормално, но е много важно те да полагат усилия и постепенно да се
променят.

Вербална агресия (склонни да обиждат, псуват, употреба на цинични изрази)

Не реагирайте лично на това, което този ученик казва, още повече вашата реакция може да определи реакциите на класа;

Конфронтирайте се с него в индивидуални разговори, не решавайте публично възникнали ситуации, това е като награда за този тип ученици, защото им дава шанса да покажат власт и самостоятелност така, че всички да ги видят;

Винаги бъдете сигурни, че ученикът разбира за какво говорите. За да го направите му задавайте въпроси. Можете да сте му от полза когато му обясните - защо трябва да промени езикът си, какво означава да нараняваш хората и как се случва, кои думички и определения трябва да изключи от речника си и т.н;

След като ученикът признае/ съумее да види поведението си можете да му предложите да измислите заедно малки „знаци”, които да ползвате в класната стая, и с които да му сигнализирате, когато се връща към стария си модел на поведение.

Поощрявайте го и му давайте положителна обратна връзка, нека той да знае, че промяната у него означава промяна на отношението към него.

В индивидуални разговори честно и откровено кажете на ученика какво точно прави и преди да започне да атакува с въпроси можете да му кажете нещо от типа: „Аз искам ти да си щастлив! И знаеш ли защо? Защото знам, че докато не се почувстваш добре в собствената си кожа, няма да си способен да бъдеш добър нито към себе си, нито към другите.” След което попитайте: „Кое те разстройва?”, „Какво мога да направя, за да ти помогна”;

Ученици, които са склонни с физическа агресия и с грубото си и арогантно отношение да разрешават своите проблеми:

Не го приемайте задължително за труден ученик. Той може да е слаб и да използва това поведение за да прикрива своята несигурност. Както например един приказлив човек не е задължително да е общителен;

Награждавайте/хвалете го винаги за промяната в поведението. И когато го правите наричайте това поведение силно;

Нека той да знае със сигурност, че вие го харесвате, това което не приемате е неговото поведение;

Не го поставяйте в позиция да обещава, че поведението му няма да се повтори;

Спортът е добър отдушник, насочете към някой спорт;

Манипулативно поведение:

Сближаването” с този ученик е една от първите стъпки за промяна на неговото поведение;

Този тип няма да ви послуша, освен ако сте авторитет за него. Ако спечелите тази позиция, той ще направи това, което искате дори и да смята, че не сте прав;

Говорете внимателно с него за пропуските, които прави убеждавайки другите да свършат неговата дейност. Така им дава възможност да се развиват, каляват себе си в преодоляване на трудности и в крайна сметка те порастват, а той само си мисли, че расте;

Кажете му, че сте забелязали, че използва хората, но от опит знаете, че това не може да бъде вечно;

Говорете му за честност, но в аспект честност към себе си /манипулацията е самозаблуждаваща позиция/;

Поведение, което се изразява в недоволство

Не игнорирайте това поведение, покажете ясно на ученика, че е неприемливо, но не очаквайте да разбере веднага посланието, което му изпращате;

Приемете, че това поведение се дължи на потребността от повишаване на самочувствието и е резултат от страха от отхвърляне;

Не забравяйте факта, че ако ученикът получава това, което иска с мръщене и цупене, тогава ще продължи да се мръщи и цупи;

Не казвайте, че не одобрявате ученика, кажете, че не одобрявате поведението и няма да го поощрите;

В индивидуален разговор му кажете че няма да допуснете подобно егоистично и незряло поведение в часовете си;

Обяснете му че всеки път, когато печели по „своя“ начин, губи хората около себе си – дайте му примери;

Реагирайте веднага с поощрение, похвала и стимулиране, когато видите дори и малка промяна в поведението му. Този вид положително внимание понякога прави чудеса.

Шумно поведение или поведение на ученик, който дразни околните, стреми се да привлече внимание с несериозното си отношение

Настанете този ученик в предната част на класната стая, „на една ръка разстояние”, под непрекъснат очен контакт;

Мястото му в класната стая винаги далеч от приятелите си и по-близо до сериозни /но с авторитет/ ученици. Когато му стане ясно, че непосредствената „публика” не възприема неговото обичайно поведение, той ще опита други разрушителни действия, ако и те са без успех вероятността да се откаже да шуми е голяма;

Когато ученикът започне да променя действията си и включи в поведението си други „маймунджилъци” не се притеснявайте. „Битката: която сте започнали е наполовина спечелена;

Винаги разговаряйте с този ученик насаме – това е необходимо;

Говорете с него за зрелостта. Опитайте да достигнете до него с помощта на логически обяснения. По време на разговорите с него се фокусирайте върху действията на ученика, а не върху това, което поведението му ви причинява;

Когато разговаряте използвайте въпроси от типа: „Осъзнаваш ли какво правиш“; „Чувстваш ли се не на място в класа“; „Имаш ли идея какво си мислят съучениците ти за теб“; „Какво бих могъл/а да направя за теб, за да ти помогна“, подобни въпроси помагат на ученика да види поведението си в перспектива, да се постави на мястото на другите и да се вгледа в поведението си както от своя гледна точка, така и от гледната точка на другите;

Каквото и да правите като коригиращи действия, включвайте ученика като активен участник;

Техники за работа:

Когато ученикът започне да вдига шум, каквото и да правите, каквито и намерения да имате, продължете много бавно и тихо да ги правите, после допрете показалец до устните си (той/тя да ви виждат) без да казвате и дума, приближете се бавно и внимателно вземете предмета, с който ученикът си играе. Докоснете / спрете движещите се ръце на ученика. Каквото и да му вземете му го върнете веднага след часа. Не забравяйте този тип иска внимание и ще си го иска по всички начини;

Ако ученикът се противопостави на този начин, не правете проблем от това, просто кажете внимателно: „Добре, но ти ще трябва да стоиш тихо ”Този подход работи повече, отколкото конфронтацията или поставянето на ученика в неудобно положение пред класа;

Подсилвайте положителната промяна, колкото и нищожна да е тя.

Как можем да помогнем...?

Много е важно да се разбере какво провокира определено държание, а в тази задача никой друг не е по-подходящ от родителите.

И не само - ролята на нас възрастните (родители, учители) е важна за справянето с проблема, да се разбере какво се случва, да намерим начини да помогнем на детето да разгърне потенциала си и да се почувства на мястото в света, в който живее.

*„Всички деца са страхотни!
Родителството е сбъркано,
затова и обществото е
сбъркано!
Искаш да поправиш света?
Поправи родителите!“*

**Андрю Фулър,
клиничен психолог и семеен
терапевт**

**БЛАГОДАРЯ
ЗА ВНИМАНИЕТО!**

Източници:

- Доц. д-р Иван П. Иванов
*"Работа на учителя с
проблемни ученици"*

- Андрю Фулър
"Трудните деца"